

pzazz

Gruis/Aan de twijfel

JESSE VANDAMME EN
COLLECTIEF
WERKTHEATER /
NTGENT

Een nieuwe
generatie sterke
vertolkers

Johan Thielemans

Gezien op 21 april 2023

NTGent, Gent

Collectief Werktheater zette de roman 'Uit talloos veel miljoenen' (1981) van Willem Frederik Hermans om in de voorstelling 'Gruis/Aan de twijfel'. De encensering slaagt er niet echt in om de noodzaak duidelijk te maken om net deze, eerder zwakke, roman van Hermans op de planken te brengen. Maar ze is wel een doorslaggevende proeve van het talent en de fantasie van het spelerscollectief.

06 MEI 2023

'Uit talloos veel miljoenen' geldt niet als één van de belangrijke romans van Willem Frederik Hermans. Het boek leest als een vervolg op 'Onder Professoren'. In die roman spuwde hij zijn gal over het academische leven aan de universiteit van Groningen. Dat volstond niet voor Hermans. Hij had een tweede boek nodig om zijn ergernis van zich af te schrijven.

In dit vervolg krijgt academicus Clemens geen letter op papier van zijn verhandeling over de 19^e-eeuwse arbeidersbeweging. Bij een vacature steekt een jongere collega hem dan ook voorbij. Die jongere collega is echter ook de vrijer van Pearl, de dochter die zijn echtgenote Sita had voor hun na een abortus kinderloos gebleven en vreugdeloos huwelijk.

Sita zoekt zelf ook haar heil in het schrijven. Van kinderboekjes dan wel. De sloten alcohol die het echtpaar erdoor jaagt verhinderen echter dat ze tot meer dan wat aantekeningen over 'Beertje Bombazijn' komt. Die worden haar dan nog ontstolen. Van haar afspraken met een uitgever en een illustrator komt ook al weinig in huis. Tot overmaat van ramp blijkt dat ze een kwaadaardige baarmoedertumor heeft. 'Alles moet eruit'. Het redt haar niet: ze overlijdt kort daarna.

Hermans schetst hier een satirisch portret van een academisch milieu vol middelmatige, gefrustreerde en doorzopen figuren. Het bevestigt zijn pessimistische wereldbeeld: alles en iedereen mislukt, terwijl paranoia zegeviert. Maar veel bewonderaars heeft de roman niet. Het is dan ook vreemd dat het collectief Werktheater precies voor deze tekst koos. Jesse Van Damme wil de roman in ere herstellen. Maar het onderwerp – de schrijfster die vruchteloos een manuscript wil slijten, de schrijver die niet aan schrijven toekomt – nogal banaal. Dat klinkt zeker uit de mond van Hermans, één van de meest succesvolle Nederlandstalige auteurs van de jaren 1980 van de vorige eeuw, nogal zeurderig en vals. Hij maakt zich vrolijk over deerniswekkende sukkels.

Toch puurden de vier spelers van collectief Werktheater daar met regisseur Jesse Van Damme een vormelijk fantasievolle voorstelling uit. Dat begint al bij het decor en de kostuums van Chloé Wasselin-Dandre. Zij bedekte de hele toneelvloer met een grijsig doek. Later komen er uit de toneeltoren kabels naar beneden die dat optrekken tot een grote tent. Het is eenvoudig en effectief.

Het is maar één voorbeeld van de puur theatrale, abstracte manier waarop het verhaal verbeeld wordt. Een ander voorbeeld is de verbeelding van de praatprogramma's op de radio die de actie voortdurend doorbreken. Je ziet hier echter geen radio. De radio gaat aan en uit door een simpele druk op een

tafelblad. Als in het tweede deel van de avond alle aandacht naar de kinderboeken gaat, dragen de spelers het masker van Beertje Bombazijn, wat een dromerige atmosfeer creëert.

De spelers hebben talent zat.

Helemaal consequent is de regie echter niet. Als Lucas Van der Vegt bijvoorbeeld de huiskamer betreedt mimeert hij in de meest aftandse stijl dat hij een deur opent en sluit. Dat staat haaks op de doeltreffende abstractie van de rest van de voorstelling.

De vier spelers hebben echter talent zat. Joeri Happel vertolkt een lastige schrijver in moeilijkheden. Lucie Plasschaert is zeer overtuigend in een aantal dubbelrollen – onder meer als Pearl, de dochter van Sita. Ze leeft zich uit in vele gekke stemmetjes. Zij gaat het verst in de theaterfantasie als ze twee bewusteloze spelers een dialoog laat voeren, terwijl zij hen behandelt als twee poppen.

Lucas Van der Vegt bouwt met een zacht debiet nog enkele andere personages op, waaronder een zwangere vrouw. Zijn lijzige verfijning roept een heel andere wereld op dan die van Happel en Plasschaert. Louise Bergez tenslotte vertolkt Sita zo sober dat ze haar zieligheid sterk in de verf zet. Ze sleurt altijd een plastic zak met haar onvoltooide manuscripten mee. Haar mislukking staat vanaf het begin op haar treurig gezicht te lezen.

Ondanks dat uitstekende spel en de sterke enscenering bleef ik met een onbevredigd gevoel achter. Dat ligt in de eerste plaats aan de nogal ingewikkelde verhaalstructuur. Die maakt het niet zo gemakkelijk om dit toch al eerder warrige verhaal te volgen. De regie zet daarnaast sterk in op humor, en die houdt je wel bij de les, maar echt raken doet de voorstelling daarom nog niet.

‘Als je Hermans leest, begrijp je hoe het kan gebeuren dat je plots op het punt staat iemand te vermoorden’, verklaart Vandamme in een interview. Dat gevoel maakt de voorstelling niet waar. Integendeel: dit is een wat droevige, vriendelijke voorstelling, mijlen verwijderd van de bitterheid, de minachting en de agressiviteit die kenmerkend zijn voor Hermans. Ik herkende die toon hier niet echt, en de magere stof van het boek helpt daar niet bij. Dit is al bij al te weinig. Ik voel nergens de noodzaak om uitgerekend dit verhaal te vertellen.

Ik onthoud echter wel het onbetwistbare talent van de leden van dit Werktheater. Wat zou ik hen graag aan het werk zien met beklijvende teksten. Theaterbibliotheken puilen ervan uit. Nu NTGent een nieuwe artistieke leiding zoekt ligt er hier een eenvoudige oplossing. Geef de schouwburg aan deze jonge mensen. Ze werden in Gent opgeleid en ze lopen over van ambitie en talent. Ze zijn natuurlijke kandidaten om het stadstheater een nieuwe invulling te geven.